

Αγγελική και Αλέξανδρος Καριώτογλου

ΖΩΝΤΑΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

*Μια άλλη πρόταση για τον εορταστικό λόγο
και την οργάνωση των σχολικών εορτών*

1. ΓΙΑ ΤΗΝ 28^Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

«Γιατί πώς ένας τύραννος μπορεί να εξουσιάζει τον υπερήφανο και λεύτερο, παρά μονάχα με μια τυραννία πάνω στη δική τους λευτεριά, με μια ντροπή πάνω στη δική τους περηφάνια;»

Kahalil Gibran

ΜΕΣΑ ΣΕ ΜΙΑ εποχή όπου η σωστότερη απάντησή μας σαν στελεχών της Εκκλησίας θα επιβαλόταν να είναι η δημιουργική σιωπή, καλούμαστε ως μέλη του έθνους των Ελλήνων να θυμηθούμε τις μέρες του '40 και να τιμήσουμε τα πρόσωπα των συντελεστών της νίκης του πόθου της ελευθερίας.

Οι γιορτές πραγματικά χάνουν τη σημασία τους, όταν οι άνθρωποι πασχίζουν να δώσουν στο νόημά τους νου και γνώση· γιατί μ' αυτό τον τρόπο δεν αγγίζουν τις νεώτερες γενιές, που δεν έτυχε να ζήσουν από κοντά τα ιστορικά γεγονότα που έχουν ως κέντρο τους τέτοιες, γιορτές. Όμως απ' την άλλη μεριά είναι πάλι το ίδιο, όταν οι άνθρωποι πασχίζουν να φορτίσουν συναισθηματικά και μόνο τον εορτασμό μιας τέτοιας επετείου· γιατί ο τρόπος αυτός δεν αγγίζει τους παλαιότερους που έζησαν τα γεγονότα, κάθε άλλο παρά εξιδανικευμένα και εξωραϊσμένα.

Μια γιορτή είναι πανηγύρι, πάει να πει ομαδικό ξεφάντωμα, κοινό γλέντι· έκφραση εσωτερικής ελευθερίας και εξωτερικής υπερηφάνειας και χαράς. Μια εθνική γιορτή είναι το τραγούδι της αυτοκατάφασης του λαού. Σε τέτοιες ώρες ο λαός μας

διονυσιάζει ψηλαφώντας τις ρίζες του και ζει στον παλμό της ρωμαϊκής κοινότητας που μονάχα με «χορούς κυκλωτικούς κι άλλο τόσο ελεύθερους σαν ποταμούς» θυμάται (να ο νους και η γνώση) και εκστασιάζεται (να και το συναίσθημα).

Έτσι ενωτικά, ολοκληρωμένα, θέλουμε να εκφράσουμε τη χαρά μας και την υπερηφάνεια μας, γιατί ο λαός μας αυτοεκφράστηκε στήνοντας την άμυνά του κατά του φασισμού, όποιας μορφής φασισμού στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '40.

«Πάνω στο χιόνι μια αιμάτινη γραμμή
κι απλώνει, απλώνει,
γίνεται φως, φωτιά και ζώνει
όλη τη γη», λέει ο ποιητής.

Τα ιστορικά γεγονότα όσο κι αν δεν τα ζήσαμε οι νεότερες γενιές, όμως μας συνέχουν. Τα ακούμε από το στόμα των πατεράδων μας κι όχι μονάχα απ' τα βιβλία, και τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία. Ο λόγος, η συνεκτική δύναμη που διδάσκει, συγκινεί, διεγείρει, ερεθίζει και διαπαιδαγωγεί, είτε το θέλουμε είτε όχι, μας εντάσσει στην κοινότητα των Ελλήνων, των Ρωμίων καλύτερα, της γενιάς του '40.

Και ζούμε το λόγο γνωστικά και συναισθηματικά, και μας ελευθερώνει όταν είναι λόγος, δηλαδή σχέση ανθρώπινη, θαρρώ θεανθρώπινη.

Δεν είναι ανθρώπινα μονάχα αυτά... Θα 'ταν αφέλεια να το πιστεύουμε. Αλλιώς θα ήταν *αναμφίβολα δυνατό* να εξουσιάζει ένας τύραννος τον περήφανο και λεύτερο.

Η περηφάνια και η λευτεριά της ρωμιοσύνης θα 'ταν εμπόρευμα ανταλλάξιμο με τη νικσεική, φασιστική κατάφαση στον υπεράνθρωπο, παιδί μιας στείρας διαφώτισης, μιας ορθολογιστικής φιλοσοφίας κι αντίληψης για τη ζωή, τον κόσμο, τον άνθρωπο, την κοινωνία!

Η γενιά του '40 συνειδητά, ασυνείδητα ή υποσυνείδητα έδωσε προτεραιότητα στη διάσωση της ταυτότητάς του, του προσώπου του, στην ελευθερία δηλαδή, που από πολλά χρόνια πιο πριν είχε στερηθεί, βάζοντας στην πάντα τους κάθε λογής τυράννους και τυραννίσκους.

«Των Ελλήνων οι κοινότητες» ζήσαν για τη δεκαετία του '40 στο «γαλαξία» της αντίστασης σε κάθε μορφή ολοκληρωτικής-ορθολογιστικής αξιολόγησης του ανθρώπου. Ήταν μια αντίσταση στην αντίληψη «που θεωρεί σαν υπαρκτό μόνο ό,τι ανταποκρίνεται σε μια ορισμένη λειτουργία της ανθρώπινης λογικής, λειτουργία που περιορίζει τη γνώση της αλήθειας με αποκλειστικό στόχο την υποταγή της φυσικής πραγματικότητας στην ανθρώπινη βούληση και επιθυμία». Αυτό ήταν και είναι το πρόσωπο του φασισμού.

Εδώ, νομίζω, έγκειται όλο το νόημα της εθνικής γιορτής της 28ης Οκτωβρίου 1940. Η μόνη επιθυμία του ιταλικού και του γερμανικού φασισμού ήταν η με κάθε μέσο κυριαρχία πάνω στις ανθρώπινες συνειδήσεις για την επιβολή μιας σκοτεινής ιδεολογίας βασισμένης στο δίκαιο του ισχυροτέρου. Η συντριβή κάθε ελεύθερης ύπαρξης. Και ο αγώνας των λίγων αριθμητικά Ελλήνων υπαγορευόταν από την ίδια αιτία που προκάλεσε τον αγώνα του '21. Η παρουσία του άδικου και ο κίνδυνος εξάπλωσής του και διαιώνισής του. Ο κίνδυνος να λειτουργήσει η πατρίδα, η θρησκεία και η οικογένεια με βάση τα κηρύγματα του φασισμού, και έτσι ν' αφανισθεί η δικαιοσύνη. Γι' αυτό αγωνίστηκαν. Κι αγωνίστηκαν με όπλα τη δίψα της δικαιοσύνης, την αρετή, «το πρωτείο» της οποίας καταξιώνει την ελευθερία. «Ότι χωρίς αρετή και θρησκεία δεν σχηματίζεται κοινωνία ούτε βασίλειον», καθώς μαρτυρεί ο Μακρυγιάννης.

Κι ένιωθαν οι αγωνιστές του '40 ότι η ελευθερία θα ήταν καρπός δύο πραγμάτων:

- α) της δωρεάς του Θεού και
- β) της δικής τους αρετής.

Αυτό δεν είναι απλό σχήμα λόγου. Βγαίνει μέσα από τις διηγήσεις όσων πάλεψαν στο μέτωπο εκείνες τις δύσκολες ώρες.

Η Εκκλησία πάντα παρούσα. Και οι πρεσβύτεροί της μετέδωσαν τη μαρτυρία του Ελευθερωτή Χριστού, της Ελευθερωτριάς Μητέρας του σε κάθε αγωνιζόμενο, για να μην ξεχνά. Η

κάθε πολύτιμη μαρτυρία τους για τις στιγμές που έζησαν όλοι σε εκείνες τις βουνοκορφές αποδεικνύει και τη δωρεά του Θεού που ερχόταν να ενδυναμώσει τους στρατιώτες και να μη σβήσει η δίψα για δικαιοσύνη, αλλά αποδεικνύει και την αρετή τους.

Ας επιτραπεί να διαβάσω τη μαρτυρία ενός μετέπειτα κληρικού από τις μέρες εκείνες, για να επιβεβαιώσω τις παραπάνω σκέψεις. Θα είναι και ένα μνημόσυνο σ' όλους τους εργαζόμενους του Ευαγγελίου που με ζήλο και αυταπάρνηση θέρμαναν τόσες κουρασμένες ψυχές πολεμιστών του μετώπου του '40.

Γράμμα από το μέτωπο

Σώζεται ένα επιστολικό δελτάριο που ο στρατιωτικός ιερέας το Σαράντα, μετέπειτα Ροδοστόλου, Αρχιμ. Τιμόθεος Χαλόφτης έστειλε στις 2 Απριλίου 1941 από το μέτωπο (4ο Σ.Π. -Τ.Τ. 395) στον τραυματία στρατιώτη Παναγιώτη Χαλόφτη, στο Β' Στρατιωτικό Νοσοκομείο στην Αθήνα. Μέσα από τις γραμμές του αναπηδάει από το πνεύμα που διέκρινε όλους τους στρατιωτικούς ιερείς στο μέτωπο. Παραθέτω εδώ το σπουδαίο αυτό ανέκδοτο τεκμήριο, που μας μεταφέρει από «πρώτο χέρι» στις ένδοξες εκείνες ημέρες:

«Εν Τ.Τ. 395 τη 2 Απριλίου 1941

Αγαπητέ μου Παναγιώτη,

Πώς είναι τώρα η υγεία σου; Εγώ είμαι καλά με την βοήθεια του Θεού. Είμαι ευτυχής, διότι τώρα τον τελευταίον καιρόν μου δίδεται η ευκαιρία να βλέπω όλους τους στρατιώτες μου των λόχων της πρώτης γραμμής και να δροσιζώ τον πόνο τους και να σταλάζω στις ψυχές των το βάλαμο που μόνον η Εκκλησία μπορεί να χαρίσει. Στην Εθνική μας εορτή είναι αδύνατον να φαντασθής τι έγινε. Ο ενθουσιασμός ήταν κάτι απερίγραπτο. Μόλις ετελείωσα τη δοξολογία και τους ομίλησα, τέτοια ήταν η χαρά των, ώστε με παρεκάλεσαν να μείνω μαζί τους όλη τη νυχτιά εκείνη. Έμεινα μέχρι την 1 μ. μεσάνυχτα. Είχε μεταβληθή το στρατόπεδο σε πανηγύρι. Οι Ιταλοί τάκου-

γαν και πήγαν να σκάσουν από το κακό τους. Ο Θεός ας μας ευλογή έτσι μέχρι τέλους.

*Μ' αγάπη
Τιμόθεος»*

Θεία λειτουργία σε μια χαράδρα

Με συγκινητικό τρόπο αναπλάθει μια από τις υπαίθριες λειτουργίες στο μέτωπο του Σαράντα ο μετέπειτα Αρχιμ. Χαράλαμπος Βασιλόπουλος, που παρευρέθηκε σ' αυτή. Λειτουργός ήταν ο στρατιωτικός ιερέας Ιάκωβος Σχίζας, μετέπειτα Μητροπολίτης Λαρίσης. Αναθυμάται ο παν. Αρχιμ. Χαράλαμπος:

«Μια μέρα η μονάδα μας ήταν πολύ κοντά στο 36ο Σύνταγμα. Αυτό είχε και ιερέα, ο οποίος έγινε αργότερα μητροπολίτης Λαρίσης. Με σεβασμό οι τσολιάδες πήγαιναν και του φιλούσαν το χέρι και τον παρακαλούσαν να εξομολογήσει και το δικό μας Τάγμα.

«Προθυμότατος ο ιερέας ανέλαβε να τους λειτουργήσει, να τους εξομολογήσει και να τους κοινωνήσει.

«Καθισμένος επάνω στην πέτρα και φορώντας το πετραχήλι του, ακούραστος, άκουγε τα κρίματα του καθενός. Επί ημερες τους εξομολογούσε. Και όλοι τους εν τω μεταξύ νηστεύανε.

«Ήρθε η παραμονή της Λειτουργίας. Είναι αδύνατο να φαντασθής κανείς με τι χαρά και λαχτάρα περιμέναμε να λειτουργηθούμε και να κοινωνήσουμε.

«Η Λειτουργία θα γινότανε σε μια χαράδρα απυρόβλητη. Θα γινότανε νύχτα, γιατί την ημέρα η αεροπορία του εχθρού αυλάκωνε απειλητικά τον ουρανό.

«Θα γινότανε στο ύπαιθρο. Αγία Τράπεζα δεν υπήρχε. Δεν υπήρχε ούτε ένα τραπεζάκι για να βάλει επάνω τας ιεράς σινδόνας ο ιερέας και το άγιον Αντιμήνσιον, πού έχει, ως γνωστόν, οστά μαρτύρων...

«Παρατήρησα ότι κάπου εκεί στην χαράδρα υπήρχε μια

μεγάλη πέτρα σχεδόν τετράγωνη. Ήταν τόσο μεγάλη, ώστε μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σ' εκείνη τη στιγμή της ανάγκης, για Αγία Τράπεζα. Όλοι με ενθουσιασμό και συγκίνηση, την μετακίνησαν και την βάλανε στην κατάλληλη θέση.

»Δεν εσήμανε φυσικά καμπάνα. Αλλά οι στρατιώτες είχαν ξεπνήσει, είχαν πλυθή με νερό από τα παγούρια τους και στην ώρα ήσαν όλοι στην θέση που θα γινόταν η υπαίθρια λειτουργία.

»Δεν υπήρχε πολυέλαιος, ούτε καντήλια. Φτωχικός φωτισμός από κεράκια, ιλαρό φως φέγγιζε τα αγνά πρόσωπα των στρατιωτών. Και από πάνω ο ουρανός μ' άπειρα αστέρια στόλιζε τη σεμνή λειτουργία μας. Επιβλητικά στη σιγαλιά ακούσθηκε η φωνή του ιερέως:

—Ευλογητός ο Θεός ημών πάντοτε, νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων.

—Υπέρ της ειρήνης του σύμπαντος κόσμου.

»Είχε καταρτισθή αυτοσχέδιος χορωδία. Όλοι οι τσολιάδες που ξέρανε από ψαλτική, ο Νώντας ο πρωτοψάλτης του Αιτωλικού, ο Ψαρογιάννης από το Νεοχώριον του Αστακού και όλοι οι ψάλτες των χωριών. Καμιά χορωδία δεν είχε τέτοιο παλμό και τέτοια κατάνυξη.

»Την ιεροπρέπεια διέκοπτε ο κρότος των οβίδων, που περνούσαν από πάνω μας. Και η λειτουργία συνεχιζόταν, ενώ οι καρδιές μας κτυπούσαν ρυθμικά και ο ιερέυς έψαλλε:

—Αινείτε τον Κύριον πάντα τα άστρα και το φως.

—Αινείτε τον Κύριον ήλιος και σελήνη.

»Μέσα στην φρίκη του πολέμου και την αγριότητα, απαλός, γλυκός, παρήγορος, απάλυνε τις ψυχές μας ο λόγος του Θεού.

»Ο ιερέυς φορώντας τα χρυσούφαντα άμφιά του, με υψωμένα τα χέρια του στον ουρανό, μας ανέβαζε στα ύψη της θείας Μεγαλωσύνης.

»Έφθασε η Λειτουργία στο κρισμώτερο σημείο του Μυστηρίου:

«Τα σα εκ των σων», έλεγε και ύψωνε τα τίμια δώρα.

»Την στιγμή εκείνη του ασύλληπτου Μυστηρίου άκουγαν

χωρίς αναπνοή όλοι οι τσολιάδες. Η λειτουργία προχωρούσε. Έφθασε στο κοινωνικό. Ο ιερέυς μίλησε με συγκινητικά λόγια στους τσολιάδες...

»Σε λίγο με το Άγιο Ποτήριο στο χέρι και μέσα στην κατανυκτική σιγή έλεγε:

“Μετά φόβου Θεού, πίστεως και αγάπης προσέλθετε”.

»Και οι λεοντόκαρδοι στρατιώτες, οι ακούραστοι πολεμισταί και οι ακατάβλητοι υπερασπισταί του πατρίου εδάφους, με σταυρωμένα τα χέρια και σκυμμένα τα κεφάλια, προχωρούσαν ένας ένας με συντριβή και ταπεινίωσι να κοινωνήσουν τα Άχραντα Μυστήρια.

»Τι θάρρος! Αναγαλλιάζαμε από την χαρά που νιώθαμε, σαν να μην αγγίζαμε στη γη».

Είναι χαρακτηριστική και ταυτόχρονα συγκινητική η μαρτυρία ενός άλλου ιερέα του μετώπου που δείχνει και τη διαφορά των δύο κόσμων που πολέμησαν τότε:

«30 Δεκεμβρίου 1940

Τη νύχτα κατελήφθη το ύψωμα 1220, για την κατάληψι του οποίου αγωνίστηκε ο στρατός μας περισσότερο από 20 μέρες. Τους πιάσαμε πάλι στον ύπνο. Εξακόσιοι ήσαν οι αιχμάλωτοι. Μεταξύ αυτών και ένας ιερέας. Μόλις πληροφορήθηκα για τον ιερέα τρέχω για να του πάρω, εάν είχε, την όστια, δηλαδή αυτό που είναι για τους παπικούς η Θεία Κοινωνία. Πήγα και τον ρώτησα παρατηρώντας τον να μου παραδώσει την όστια, εφ' όσον δεν εγνώριζε πού θα κατέληγε ως αιχμάλωτος, οπότε εκείνος με πολλή-πολλή απάθειαν μου λέγει: “Ναι, είχα μαζί μου την Θεϊαν Κοινωνίαν, αλλά την ώρα που μας έπιασαν δεν σκέφτηκα να την πάρω μαζί μου”. Τότε του λέγω: “Να γιατί νικάμε εμείς οι Έλληνες”. Εάν είχε μαζί του τη Θεϊα Κοινωνία ένας Έλληνας Ιερέυς και δεχόταν οιαδήποτε επίθεσιν θα προτιμούσε να σκοτωθεί αγκαλιά με τη Θεϊα Κοινωνία παρά να την εγκαταλείψει».

Αυτή ήταν η γενιά του '40 σε εκείνες τις κρίσιμες στιγμές.

Ο Έλληνας φαντάρος προχωρούσε στη φωτιά έχοντας κοι-

νωνήσει Σώμα και Αίμα Χριστού, διψασμένος και πεινασμένος από δικαιοσύνη και άσκηση, δηλαδή έχοντας γεύση συνειδητά ή ασυνείδητα της Βασιλείας του Θεού.

Αυτό είναι το μήνυμά του στην κουρασμένη και πρόωρα γερασμένη γενιά του '90, που όχι σπάνια σβήνει μέσα του το όραμα της δικαιοσύνης και ξεχνάει το σατανικό πρόσωπο του κάθε λογής φασισμού, που όλο και πιο ανανεωμένος ακούγεται από καιρού εις καιρόν να χτυπάει και να επισημαίνει τις πάντοτε σκοτεινές διαθέσεις του.

Ο Έλληνας του '40, του Αλβανικού έπους και της ιστορίας που το ακολούθησε δίψασε για δικαιοσύνη και λευτεριά και την αναζήτησε μέσα από το ακατάλυτο πνεύμα της ρωμοσύνης που εκφράζεται στο δέσιμο της κοινότητας, στην ενότητα, στην αγάπη των προσώπων. Αυτή η ομοψυχία μπροστά στο άδικο, τη βία, τη βαρβαρότητα έγινε αντίσταση στα βουνά της Ηπείρου, αντίσταση στον κατακτητή με όπλα τη θυσία μπροστά στα εκτελεστικά αποσπάσματα, την ειρωνεία, το ηρωικό τραγούδι, την ελπίδα για το μέλλον του έθνους.

Η τυραννία φάνηκε να ταπεινώνει τον περήφανο λαό κι ο Έλληνας γλέντησε την ταπεινώσή του αυτή και τη μεταμόρφωσε σε όπλο κατά του υπερήφανου. Διέσωσε την ταυτότητά του, το πρόσωπό του μεταμορφώνοντας την ταπεινώση σε δύναμη και πόθο για τη λευτεριά.

«Αυτή τη μέρα της Μνήμης αναλογιζόμαστε την ιστορική μας πορεία μέσα στον κόσμο. Την πορεία μας που, όπως όλων των λαών, χάνεται μέσα στα βάθη της ανθρώπινης ζωής, όμως του δικού μας λαού τη μοίρα την έχουν σημαδέψει με την ακατάλυτη σφραγίδα τους καιρίες πράξεις και δημιουργίες, που οριοθετούν την ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού με μνημεία αρετής αρχετυπικά και αείζωα».

«Η καταπληκτική νίκη του 1940, λέει ο Γιώργος Θεοτοκάς, δικαίωσαν απόλυτα εκείνους που πιστεύουν στην ψυχική αξία του σημερινού ελληνικού λαού. Όσοι έζησαν στην Ελλάδα αυτά τα χρόνια ένωσαν, μες στον αέρα, κάτι ανήκουστο και αξέχαστο, μιαν ιερή μανία και βακχεία, έναν κρητικό διο-

νυσιασμό, μια θεία τρέλα, ικανή για τα μεγαλύτερα έργα».

Σήμερα εμείς «διαβάζουμε την ιστορία του κόσμου, την ιστορία της Ελλάδας» σε μικρά ονόματα, σε κάποιες χρονολογίες σκαλισμένες με το νύχι και το αίμα στα βουνά της Αλβανίας, στους τοίχους των φυλακών, σε κάτι παιδιάστικα σχέδια των μελλοθανάτων,

«—μια καρδιά, ένα τόξο, ένα καράβι που 'σκιζε σίγουρα το χρόνο

σε κάποιους στίχους που έμειναν στη μέση...

σε κάποιους στίχους που τελειώσαν για να μην τελειώσουμε».

Βαριά η κληρονομιά που μας άφησε η 28η Οκτωβρίου. Γλυκιά κι αληθινή όμως. Τραγούδι λευτεριάς, ανθρωπιάς κι ειρήνης τελικά.

«Λαέ μου —αδερφέ μου, πατέρα μου, μάνα μου εσύ κι αδερφή μου — είμαι περήφανος για Σένα.

Για τη φτώχεια σου την απέραντη —μαχαίρι δίκιοπο, στα σπλάχνα των οχτρών σου

— για τη γύμνια σου την ανείπωτη —φλάμπουρο της αμόλευτης τιμής σου,

για την αποκοτιά σου την ωραία, που σε κρατάει αλύγιστο κι ολόρθο μέσα στις μπόρες των καιρών.

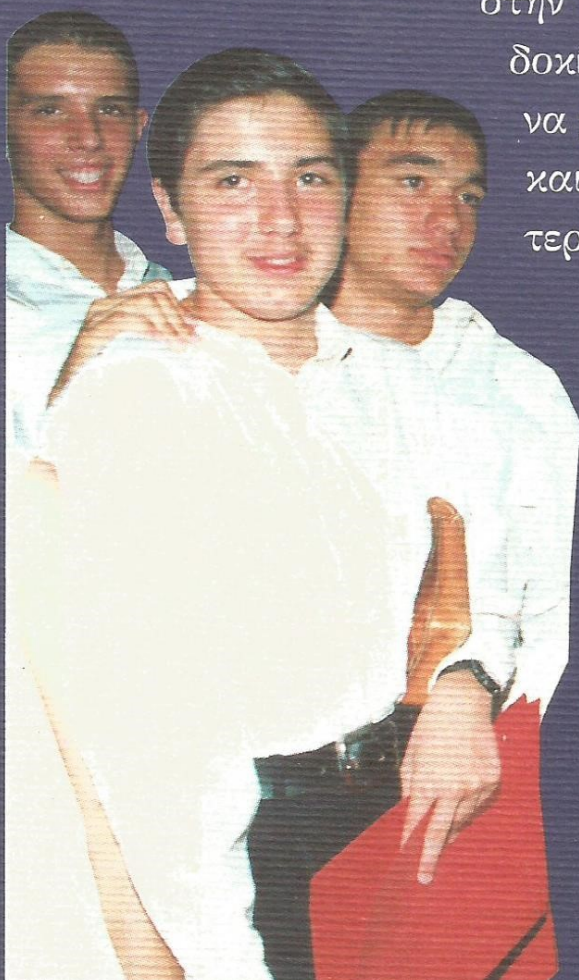
Κείνο που σίγουρα μάθαμε οι νεώτεροι και μαθαίνουμε καθημερινά είναι κείνο που οι ψυχές των αγωνιστών του '40 μας φωνάζουν δυνατά:

«εμείς δεν πολεμάμε για να ξεχωρίσουμε, αδελφέ μου απ' τον κόσμο

εμείς πολεμάμε για να σμίξουμε τον κόσμο».

« **Ο** χώρος της εκπαίδευσης ήταν πάντα επιφορτισμένος με την ευθύνη της εμπέδωσης εθνικής ή θρησκευτικής συνείδησης από τους μαθητές. Αν οι ενήλικες έχουν ανάγκη από συντήρηση κάποιων αξιών που διέπουν τη φυλή, πολύ περισσότερο τα παιδιά έχουν ανάγκη να τα βοηθήσει κάποιος να ζωντανέψουν μέσα τους τέτοιες αξίες με το λόγο, τον ήχο, τα χρώματα και κάθε μέσον που μπορεί να τα ευαισθητοποιήσει και να τα διαπλάσει κατάλληλα. Κι αυτός ο κάποιος είναι το σχολείο».

Το υλικό που περιέχεται στο βιβλίο αυτό χρησιμοποιήθηκε με επιτυχία κατά την εικοσάχρονη θητεία των συγγραφέων στην εκπαίδευση με την προσδοκία ότι θα είναι αφορμή για να μπορέσουν να εμπνευστούν καινούργια πράγματα οι νεώτεροι συνάδελφοι.

ΑΚΡΙΤΑΣ

Εφέσου 24, 171 21 Ν. Σύμωρη,
Τηλ.: 9334 554, Fax: 9311 436

ISBN 960-328-072-0